

RAQAMLI IQTISODIYOTDA SUN'IY INTELLEKTNING O'RNI

Shokirov Shodmon Shoyimovich
(Muhammad al-Xorazmiy nomidagi TATU)

Shokirova Dildora Shoyim qizi
(Mirzo Ulug'bek nomidagi O'ZMU)

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, raqamli iqtisodiyot, avtomatlashtirish, texnologik innovatsiyalar, ma'lumotlar tahlili, sanoat 4.0, aqlli tizimlar.

Kirish

Bugungi globallashtirish va raqamlashtirish jarayonlari iqtisodiyotning barcha sohalarini tubdan o'zgartirmoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining rivojlanishi yangi raqamli iqtisodiy modelni shakllantirmoqda. Sun'iy intellekt, o'zining katta hajmdagi ma'lumotlar ustida ishlash, mustaqil qaror qabul qilish va o'rganish qobiliyati orqali turli jarayonlarni soddalashtiradi, optimallashtiradi hamda innovatsion yechimlar yaratishga imkon beradi. Mazkur maqolada sun'iy intellektning raqamli iqtisodiyotdagi o'rnini, uning asosiy afzalliklari va real sektorlar bilan integratsiyasi tahlil qilinadi.

1. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va rivojlanish bosqichlari

Raqamli iqtisodiyot – bu internet, raqamli texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalari asosida shakllangan iqtisodiy modeldir. Uning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- raqamlashtirilgan xizmatlar va mahsulotlar aylanishi;
- onlayn savdo va elektron to'lov tizimlari;
- katta hajmdagi ma'lumotlar (Big Data) bilan ishlash;
- avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari;
- raqamli valyutalar va blockchain texnologiyasi.

Ushbu omillar sun'iy intellekt uchun qulay muhit yaratadi, chunki SI texnologiyalari aynan ma'lumotlar asosida ishlaydi.

2. Sun'iy intellektning iqtisodiyot tarmoqlariga ta'siri

2.1. Sanoatda

SI sanoatda “aqlli zavodlar” (Smart factories) konsepsiyasini rivojlantirdi. Ishlab chiqarish liniyalari SI yordamida avtomatlashtirilmoqda, bu esa:

- ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi;
- inson omiliga bog'liqlikni kamaytiradi;
- nosozliklarni oldindan aniqlash imkonini beradi (predictive maintenance).

2.2. Qishloq xo'jaligida

Sun'iy intellekt orqali:

- dronlar yordamida hosildorlik kuzatiladi;
- tuproq va ob-havo sharoitlari monitoringi olib boriladi;
- optimal urug'lantirish va sug'orish strategiyalari ishlab chiqiladi.

2.3. Bank-moliya tizimida

- mijozlarga xizmat ko'rsatishda chat-botlar qo'llaniladi;
- kredit risklarini baholashda algoritmik modellardan foydalaniladi;
- firibgarlikni aniqlashda real vaqt monitoring tizimlari ishlaydi.

2.4. Savdo va marketingda

- xaridor xatti-harakatlarini tahlil qilish;
- shaxsiylashtirilgan reklama kampaniyalari;
- zanjirli tahlil va logistika optimallashtirish.

3. Sun'iy intellekt asosidagi innovatsiyalar va ish o'rinlari

SI texnologiyalari yangi ish o'rinlarini yaratish bilan birga, an'anaviy kasblarni yo'qolish xavfi ostiga qo'yimoqda. Shu sababli:

- qayta kasbiy tayyorlash (reskilling) muhim ahamiyatga ega;
- SI bilan hamkorlikda ishlay oladigan yangi malakali kadrlar tayyorlanishi zarur;
- innovatsion tafakkur va moslashuvchanlik muhim kompetensiyalarga aylanmoqda.

4. SI asosida qaror qabul qilish va boshqaruv tizimlari

Sun'iy intellekt:

- kompaniya strategiyalarini optimallashtirish;
 - real vaqt rejimida tahlil asosida qarorlar chiqarish;
 - raqamli hukumat va elektron boshqaruvni takomillashtirishga xizmat qiladi.
- Misol uchun, smart city konsepsiyalarida transport, energiya va xavfsizlik tizimlari SI asosida boshqariladi.

5. O'zbekiston misolida sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyot

O'zbekistonda 2030-yilgacha raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish strategiyasi doirasida:

- "Raqamli O'zbekiston – 2030" dasturi qabul qilingan;
- SI texnologiyalarini joriy etishga doir milliy yo'nalishlar belgilangan;
- oliy ta'limda SI va data science yo'nalishlari kengaymoqda;
- davlat xizmatlarining 80% dan ortig'i raqamlashtirilmoqda.

Bu raqamli iqtisodiyotda SI texnologiyalarining keng joriy etilayotganini ko'rsatadi.

Xulosa

Sun'iy intellekt – bu zamonaviy raqamli iqtisodiyotning ajralmas komponentidir. U iqtisodiy jarayonlarni tezlashtiradi, xarajatlarni kamaytiradi, innovatsiyalar yaratadi va samaradorlikni oshiradi. Ammo bu texnologiyadan to'liq foydalana olish uchun tegishli infratuzilma, malakali kadrlar va me'yoriy-huquqiy bazaning shakllantirilishi zarur. O'zbekiston uchun bu yo'nalishdagi harakatlar milliy raqamli strategiyaning asosiy tarkibiy qismlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov Sh. "Raqamli iqtisodiyot: nazariya va amaliyot", Toshkent, 2021.
2. Schwab K. "To'rtinchi sanoat inqilobi", Jahon iqtisodiy forumi, 2016.
3. Brynjolfsson E., McAfee A. "Sun'iy intellekt va ish joylari", MIT Press, 2017.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori: "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, 2020.
5. Deloitte Insights: "AI and the future of work", 2022.
6. World Economic Forum: "Global AI Adoption Index", 2023.